

Олена СОЛДАТЕНКО

професор кафедри кримінального процесу Дніпровського державного університету внутрішніх справ (м. Дніпро, Україна),
кандидат юридичних наук, професор

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДИСТАНЦІЙНОЇ УЧАСТІ СТОРОНИ ЗАХИСТУ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Запровадження воєнного стану в Україні та ескалація збройного протистояння в окремих адміністративно-територіальних одиницях обумовили необхідність оперативного перегляду та адаптації чинної нормативно-правової бази. Зокрема, актуалізувалося завдання законодавчого врегулювання порядку забезпечення участі підозрюваної особи та її захисника під час здійснення слідчих (розшукових) дій на етапі досудового кримінального провадження. З огляду на пріоритетність гарантування безпеки суб'єктів кримінального процесу, їх фізична присутність може створювати реальні ризики для життя та здоров'я, що у свою чергу ускладнює реалізацію доставлення особи до місця проведення процесуальних дій.

У зв'язку з цим до частини першої статті 615 Кримінального процесуального кодексу України були внесені зміни, які передбачають, зокрема, положення дванадцятого та тринадцятого абзаців, що регламентують механізми дистанційної участі затриманого у процесі розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу у разі відсутності об'єктивної можливості його доставити до слідчого судді чи суду у строки, визначені статтею 211 КПК України. У таких випадках допускається використання наявних технічних засобів відеозв'язку. Якщо ж неможливо забезпечити ані особисту присутність затриманого, ані його дистанційну участь, така особа має бути звільнена без зволікання [1].

Таким чином, законодавець закріпив імперативну вимогу щодо забезпечення процесуальної участі затриманого під час розгляду питання про обрання запобіжного заходу. Водночас абзац тринадцятий частини першої статті 615 КПК України виступає як гарантійний механізм реалізації права затриманого на озвучення власної правової позиції. Поряд з цим абзац дванадцятий передбачає обов'язок слідчого, дізнавача або прокурора забезпечити участь захисника у процесуальній дії – у разі неможливості фізичної присутності – з використанням відповідних технічних засобів, включно з відео- або аудіозв'язком [1].

Аналіз зазначених положень (абзацу дванадцятого частини першої та частини дванадцятої статті 615 КПК України) свідчить про диференційований підхід до форм участі сторін у кримінальному провадженні: якщо участь захисника допускається через аудіозв'язок, то для затриманого передбачено виключно режим відеоконференції. Водночас нині відсутнє належне правове регламентування процедур дистанційної участі процесуальних суб'єктів у проведенні слідчих (розшукових) дій.

Варто також акцентувати увагу на тому, що у зв'язку із впровадженням обмежувальних заходів санітарно-епідеміологічного характеру (карантину) суди отримали право під час розгляду справ у межах адміністративного, цивільного та господарського провадження використовувати не лише платформу відеозв'язку EasyCon, а й інші доступні технічні засоби, що відповідають вимогам законодавства (пункт 2 Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесах за участі сторін поза межами приміщення суду) [2].

Дослідження судової практики свідчить, що попри відсутність прямої згадки про кримінальне провадження в зазначеному нормативному документі судові органи вдавалися до застосування принципу аналогії закону, використовуючи наведений Порядок у кримінальних справах. Найпоширенішим інструментом технічного забезпечення виступала система EasyCon. Проте у зв'язку з набранням чинності Положення про порядок функціонування окремих підсистем (модулів) Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), схваленим Вищою радою правосуддя 17 серпня 2021 року (рішення № 1845/0/15-21), згаданий Порядок втратив чинність [3].

У контексті трансформації правозастосовної практики в умовах цифровізації правосуддя, розгляд кримінальних проваджень вимагає впровадження та використання

функціональних модулів Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄСІТС), що забезпечують реалізацію принципу змагальності шляхом дистанційної участі сторін у судових засіданнях у форматі відеоконференції. Водночас правовий механізм регламентації участі сторін у слідчих (розшукових) діях із використанням засобів дистанційної комунікації залишається фрагментарним і невизначеним, що виключає доцільність застосування аналогії закону в означеному сегменті кримінального процесу. У зв'язку з цим об'єктивно зростає потреба в системному оновленні чинного процесуального законодавства, спрямованому на встановлення уніфікованих процедур участі процесуальних суб'єктів у слідчих діях із використанням засобів відео- та аудіозв'язку, а також на створення інтегрованої технічної інфраструктури, яка забезпечуватиме комплексну взаємодію всіх учасників кримінального провадження.

У кожному окремому кримінальному провадженні необхідно здійснювати правову оцінку належного виконання слідчим або прокурором позитивного обов'язку щодо вжиття усіх необхідних та обґрунтованих заходів, спрямованих на забезпечення участі захисника у відповідній процесуальній дії [4]. При цьому слід урахувати позицію сторони захисту щодо можливості реалізації моделі «дистанційного захисту», яка повинна відповідати імперативам міжнародного права, насамперед принципам ефективності правової допомоги та забезпечення конфіденційності комунікації між адвокатом і клієнтом, що підтверджується практикою Європейського суду з прав людини (зокрема рішення у справах «Сахновський проти Росії», «Горбунов і Горбачов проти Росії») [4].

Попри наявність сучасних цифрових платформ (наприклад, ZOOM, Viber, Telegram), які технічно здатні забезпечити дистанційну участь у процесуальних діях, досі залишаються актуальними питання щодо процесуальної легітимності фіксації перебігу таких дій та забезпечення їх належного процесуального статусу. Частина дванадцята статті 615 Кримінального процесуального кодексу України не встановлює вичерпного переліку слідчих (розшукових) дій, у межах яких допускається дистанційна участь, що спричиняє правову невизначеність та створює підґрунтя для довільного тлумачення і, відповідно, потенційного зловживання у процесі досудового розслідування. Враховуючи специфіку окремих процесуальних інститутів, реалізація захисником своїх функціональних повноважень у дистанційному форматі може бути істотно ускладнена або навіть неможлива – зокрема, під час обшуку чи огляду місця події, де безпосередня фізична присутність має ключове значення.

Таким чином, законодавчі зміни, ініційовані у зв'язку із запровадженням правового режиму воєнного стану, зокрема в частині дистанційної участі підозрюваного та його захисника, потенційно сприяють підвищенню ефективності кримінального провадження на стадії досудового розслідування. Разом із тим відсутність системного нормативного регулювання дистанційної участі у слідчих діях актуалізує необхідність законодавчої імплементації єдиної інтегрованої технічної платформи, яка буде уніфікованим інструментом для всіх учасників кримінального процесу з метою забезпечення процесуального балансу та ефективного захисту прав учасників.

Окремого нормативного врегулювання вимагає визначення чіткого та вичерпного переліку слідчих (розшукових) дій, в яких може бути реалізована дистанційна участь сторін, що має бути закріплено на рівні закону. При цьому з переліку мають бути виключені ті процесуальні дії, що за своєю правовою природою та процедурною специфікою потребують фізичної присутності учасників, зокрема обшук та огляд місця події.

1. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2013. № 9–10, № 11–12, № 13. С. 88. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.02.2026).

2. Про внесення змін до Порядку роботи з технічними засобами відеоконференцзв'язку під час судового засідання в адміністративному, цивільному та господарському процесі за участі сторін поза межами приміщення суду : наказ ДСА України від 23.04.2020 № 196. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0196750-20#Text> (дата звернення: 19.02.2026).

3. Про приведення у відповідність із діючим законодавством нормативно-правових актів ДСА України : наказ ДСА України від 26.10.2021 № 362. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0362750-21#Text> (дата звернення: 19.02.2026).

4. Особливий режим досудового розслідування, судового розгляду в умовах воєнного стану : науково-практичний коментар Розділу IX-1 Кримінального процесуального кодексу України / І. Гловюк, О. Дроздов, Г. Тетерятник, Т. Фоміна, В. Рогальська, В. Завтур. Видання 2-ге. Електронне видання. Дніпро – Львів – Одеса – Харків, 2022. Станом на 03 травня 2022 року. 80 с.